

Serenella Quarello • Fabiana Bocchi

Η ΜΑΓΕΙΑ ΤΟΥ ΜΠΑΛΕΤΟΥ

μέσα από τα μεγάλα έργα του κλασικού ρεπερτορίου

Τα πρώτα βήματα

Μια σύντομη εισαγωγή

Λίγη προϊστορία: Τα πρώτα βήματα του μπαλέτου χρονολογούνται από την Αναγέννηση και συνδέονται με την Αικατερίνη των Μεδίκων. Οι πρώτες παραστάσεις μπαλέτου παρουσιάζονταν στην Αυλή, μια και θεωρούνταν ψυχαγωγία μόνο για τους ευγενείς. Το πρώτο μπαλέτο ήταν μάλλον *Το μπαλέτο των Πολωνών*, το 1573.

Και τώρα, λίγη ιστορία: Αυτό που σήμερα γνωρίζουμε ως κλασικό μπαλέτο καθιερώθηκε τον 19ο αιώνα. Ο Μαριούς Πετιπά και ο Λεβ Ιβάνοφ ήταν οι δημιουργοί των πιο δημοφιλών χορογραφιών. Οι μπαλαρίνες άρχισαν να φορούν τουτού, δηλαδή κοντά φορέματα από τούλι ή κρινολίνα, που θυμίζουν παραμύθια με νεράιδες. Συνήθως το κλασικό μπαλέτο βασίζεται στα όρθια, στα σόλο και τις βαριασιόν, καθώς και στο εντυπωσιακό φινάλε.

Οι βάσεις αυτού που σήμερα γνωρίζουμε ως κλασικό μπαλέτο τέθηκαν με τη ίδρυση των τεσσάρων πρωταρχικών σχολών. Αυτές είναι:

- Η Γαλλική Σχολή (17ος αιώνας), που χαρακτηρίζεται από την έμφαση στην κομψότητα. Ιδρύθηκε από τον ίδιο τον Λουδοβίκο ΙΔ', ο οποίος υπεραγαπούσε τον χορό, και από τον δάσκαλό του Πιερ Μποςάμ, διευθυντή της Βασιλικής Ακαδημίας Χορού και επινοητή των έξι θέσεων του χορού.
- Η Ρωσική Σχολή, γνωστή σήμερα ως Ακαδημία Βαγκάνοβα, χαρακτηρίζεται από την έμφαση στην αριστοτεχνία. Ιδρύθηκε το 1738 στην Αγία Πετρούπολη από την αυτοκράτειρα Άννα της Ρωσίας και τον Ζαν-Μπατίστ Λαντέ, χορευτή και χοροδιδάσκαλο.
- Η Ακαδημία Μπαλέτου Μπολσόι είναι η πιο παλιά σχολή χορού της Μόσχας. Ιδρύθηκε το 1763 κατ' εντολή της Μεγάλης Αικατερίνης της Ρωσίας ως σχολή χορού για ένα ορφανοτροφείο.
- Η Ιταλική Σχολή της Σκάλας του Μιλάνου ιδρύθηκε το 1812 και χαρακτηρίζεται από την έμφαση στη δυσκολία των βημάτων. Ο σημαντικότερος διευθυντής και χοροδιδάσκαλος ήταν ο Κάρλο Μπλάσις, ο οποίος έγραψε τη *Στοιχειώδη πραγματεία περί της θεωρίας και πράξης της τέχνης του χορού*, που εξακολουθεί να αποτελεί ένα από τα θεμέλια της τεχνικής του μπαλέτου.

Υπό την επιρροή αυτών των πρώτων σχολών δημιουργήθηκαν και άλλες σχολές και εταιρείες μπαλέτου, όπως το Μπαλέτο της Όπερας του Παρισιού τον 18ο αιώνα και το Μπαλέτο Μαρίνσκι της Αγίας Πετρούπολης τον 19ο αιώνα. Χρειάστηκε να φτάσει ο 20ός αιώνας για να ιδρυθούν το Μπαλέτο του Σαν Φρανσίσκο, το Αμερικανικό Μπαλέτο της Νέας Υόρκης, το Βασιλικό Μπαλέτο του Λονδίνου, το Μόνιμο Μπαλέτο του Θεάτρου Κολόν στο Μπουένος Άιρες, το Εθνικό Μπαλέτο της Ολλανδίας και το Βασιλικό Μπαλέτο της Δανίας με τη στήριξη του χοροδιδάσκαλου και χορογράφου Άουγκουστ Μπουρνονβίλ και την τεχνική του που βασιζόταν στα άλματα και στον λαμπρό ρυθμό.

Ο μπρεσάριος Σεργκέι Ντιάγκιλεφ δεν ήξερε πολλά από χορό, ήξερε όμως πολύ καλά πώς να οργανώσει μια θεαματική παράσταση. Μετά από ένα ταξίδι στο Παρίσι το 1909 και χάρη στη συνεργασία του με τον χορογράφο Μιχαήλ Φοκίν και τον συνθέτη Ιγκόρ Στραβίνσκι, φέρνει την επανάσταση στο μπαλέτο: με ένα μεγάλο άλμα δημιουργούνται τα Ρωσικά Μπαλέτα, των οποίων κύριοι ερμηνευτές ήταν η Πάβλοβα και ο Νιζίνσκι.

Πρωτοποριακά έργα όπως η *Ιεροτελεστία της άνοιξης* εκτοξεύουν τη φήμη του μεγάλου Νιζίνσκι, αλλά και σκανδαλίζουν το κοινό της εποχής με τα γυμνά και με την απουσία ουσιαστικής πλοκής. Η *Ιεροτελεστία* είναι στην ουσία παγανιστική και παρουσιάζει ακόμη και τη θυσία μιας μπαλαρίνας στη Φύση.

Την εποχή της Σοβιετικής Ένωσης, το κλασικό ρωσικό μπαλέτο θεωρούνταν υπερβολικά ιμπεριαλιστικό, και ίσως αυτή ακριβώς η θεώρηση να ευνόησε τη διατήρηση της δεξιοτεχνίας που είχε επιτευχθεί κατά την εποχή της τσαρικής Ρωσίας. Η Αγία Πετρούπολη μετονομάστηκε σε Λένινγκραντ και το Μπαλέτο Μαριίνσκι σε Μπαλέτο Κίροφ, προς τιμήν του μπολσεβίκου ηγέτη Σεργκέι Κίροφ.

Πολύ σύντομα οι ηγέτες της ΕΣΣΔ αποφασίζουν ότι τόση ομορφιά μπορεί να είναι ωφέλιμη για το προλεταριάτο και έτσι το ρωσικό μπαλέτο αναγεννιέται χάρη στη μέθοδο Βαγκάνοβα, την οποία εισήγαγε η διάσημη μπαλαρίνα Αγκριπίνα Βαγκάνοβα και στην οποία διέπρεψαν θρύλοι του χορού όπως η Γκαλίνα Ουλάνοβα, η Μάγια Πλισέτσκαγια, η Ναταλία Ντουντίνσκαγια και ο Ρούντολφ Νουρέγεφ.

Σ' αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να αναφερθούμε στον κορυφαίο χορογράφο Μαριούς Πετιπά. Γάλλος στην καταγωγή, έζησε στην Αγία Πετρούπολη και χορογράφησε πάνω από πενήντα μπαλέτα, ενώ θεωρείται ακόμη και σήμερα η πιο εμβληματική προσωπικότητα στον κόσμο του μπαλέτου.

Τον 19ο αιώνα, με την επίδραση του ρομαντισμού στο μπαλέτο, εμφανίζονται πολλές καινοτομίες, μία από τις οποίες είναι τα παπούτσια πουνέντ. Μπαλαρίνες όπως η Σουηδή από Ιταλό πατέρα Μαρί Ταλιόνι –η επονομαζόμενη *Συλφίδα* λόγω των αιθέριων και καθαρών κινήσεών της και *Χριστιανή* λόγω του ότι την θεωρούσαν ψυχρή–, και η Αυστριακή Φάνι Έλσερ –η επονομαζόμενη *Παγανίστρια* και *Ισπανίδα του Βορρά* επειδή ήταν αυθόρμητη, θερμή και αισθαντική–, κινούνται αέρινα, σαν να πετούν, σαν να αγνοούν τη βαρύτητα. Προτιμώνται θέματα εξωτικά και εικόνες της φαντασίας· οι μπαλαρίνες θέλουν να γίνουν νεράιδες, ενώ οι φούστες ανεβαίνουν στο γόνατο.

Μετά τον θάνατο του Ντιάγκιλεφ το 1929 ανοίγονται νέοι δρόμοι που θα οδηγήσουν στον σύγχρονο χορό.

Καρπός της αβανγκάρντ εποχής, τα Φανταστικά Μπαλέτα της Αμερικανίδας εκπροσώπου του εκλεκτικισμού Λόι Φούλερ ανοίγουν νέους και αναπάντεχους ορίζοντες. Η Φούλερ δεν είχε σπουδάσει χορό, ήταν αυτοδίδακτη· σε σκηνικό σκούρο και σκοτεινό, με υποβλητικά φωτιστικά εφέ που σχεδιάζει η ίδια, τυλιγμένη σε μακριά μεταξωτά φορέματα και πέπλα, χορεύει, κινείται ελεύθερα και με την ερμηνεία της μεταμορφώνεται σε ορχιδέα, πουλί και πεταλούδα. Στην ομάδα της συμμετέχει και μια άλλη μεγάλη χορεύτρια, η Ισιδώρα Ντάνκαν, η

οποία είχε εκπαιδευτεί με τη μέθοδο Ντελσάρτ και με τις καλύτερες δασκάλες: την Έλσερ, την Μπονφάντι και τέλος την ίδια τη Φούλερ, οποία στάθηκε αποκάλυψη γι' αυτήν: έτσι γεννήθηκαν οι ρευστές κινήσεις της, κινήσεις που θύμιζαν τους χορούς της αρχαίας Ελλάδας, τον άνεμο και τα κύματα της θάλασσας.

Το επόμενο βήμα προς το σύγχρονο μπαλέτο (αλλά πάντα μέσα στα όρια του κλασικού) γίνεται στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα από τον Αμερικανό χορογράφο Τζορτζ Μπαλανσίν με το νεοκλασικό μπαλέτο του: το πρώτο έργο ήταν το *Απόλλων* το 1928. Αργότερα σ' αυτό το είδος συνεισέφερε και ο Φρέντερικ Άστον με τα περίφημα έργα *Ρωμαίος και Ιουλιέτα* (1958) και *Οντίν* (1958). Η Μάργκο Φοντέιν ήταν μια από τις εξέχουσες ερμηνεύτριες.

Η πρωτοτυπία του Μπαλανσίν έγκειται στο ότι δραματοποίησε ένα από τα θέματα μιας ιστορίας αντί για ολόκληρη την ιστορία, το έντυσε με συναισθήματα και προσαρμοσε τις κλασικές χορογραφίες στα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας: «Οι χορευτές είναι όργανα, σαν ένα πιάνο που παίζει ο χορογράφος». Αυτές οι καινοτόμες ιδέες του ανοίγουν τις πύλες του American Ballet και τον δρόμο για τη συνεργασία με τον εκπληκτικό Μιχαήλ Μπαρίσνικοφ.

Η επόμενη σημαντική συνδρομή είναι της Μάρθας Γκράχαμ, της «μητέρας του σύγχρονου χορού», μπαλαρίνας και χορογράφου αμέτρητων έργων. Οι συσπάσεις και οι σπείρες της τεχνικής της μετατρέπουν το κλασικό σε μοντέρνο, επειδή «ο χορός είναι η κρυφή γλώσσα της ψυχής» όπως λέει η ίδια. Και ακολουθεί η συνεισφορά της Σιλβί Γκιλέμ, που αφηφά τους κανόνες του κλασικού μπαλέτου και τους ίδιους τους νόμους της βαρύτητας.

Το κλασικό μπαλέτο δεν πεθαίνει, είναι αθάνατο δημιούργημα. Μόνο που υιοθετεί νεωτερισμούς, είναι κάτι ευμετάβλητο, ικανό να παίρνει νέες μορφές που φαίνεται να απέχουν έτη φωτός από τα βήματα της Μαρί Ταλιόνι και τις ρομαντικές συλφίδες, ενώ αποτελούν ρητά και κατηγορηματικά εξέλιξη προς μια φόρμα... ποπ. Και, όσο κι αν σκανδαλίζονται οι οπαδοί της παράδοσης, μπορεί να αγκαλιάσει τόσο την τέλεια σωματική οντότητα του Ρομπέρτο Μπόλε όσο και του ταλαντούχου και γεμάτου τατουάζ Σεργκέι Πολούνιν, καθώς επίσης και την υπέροχη μη τελειότητα της Σιμόνα Ατζόρι. Όλα αυτά μέσα σε μια αέναη αναγέννηση, αιώνια και μεταβαλλόμενη, όπως το ρεύμα ενέργειας για το οποίο μιλούσε ο Φρανσουά Ντελσάρτ, όπως τα κύματα της θάλασσας της Ισιδώρας Ντάνκαν.

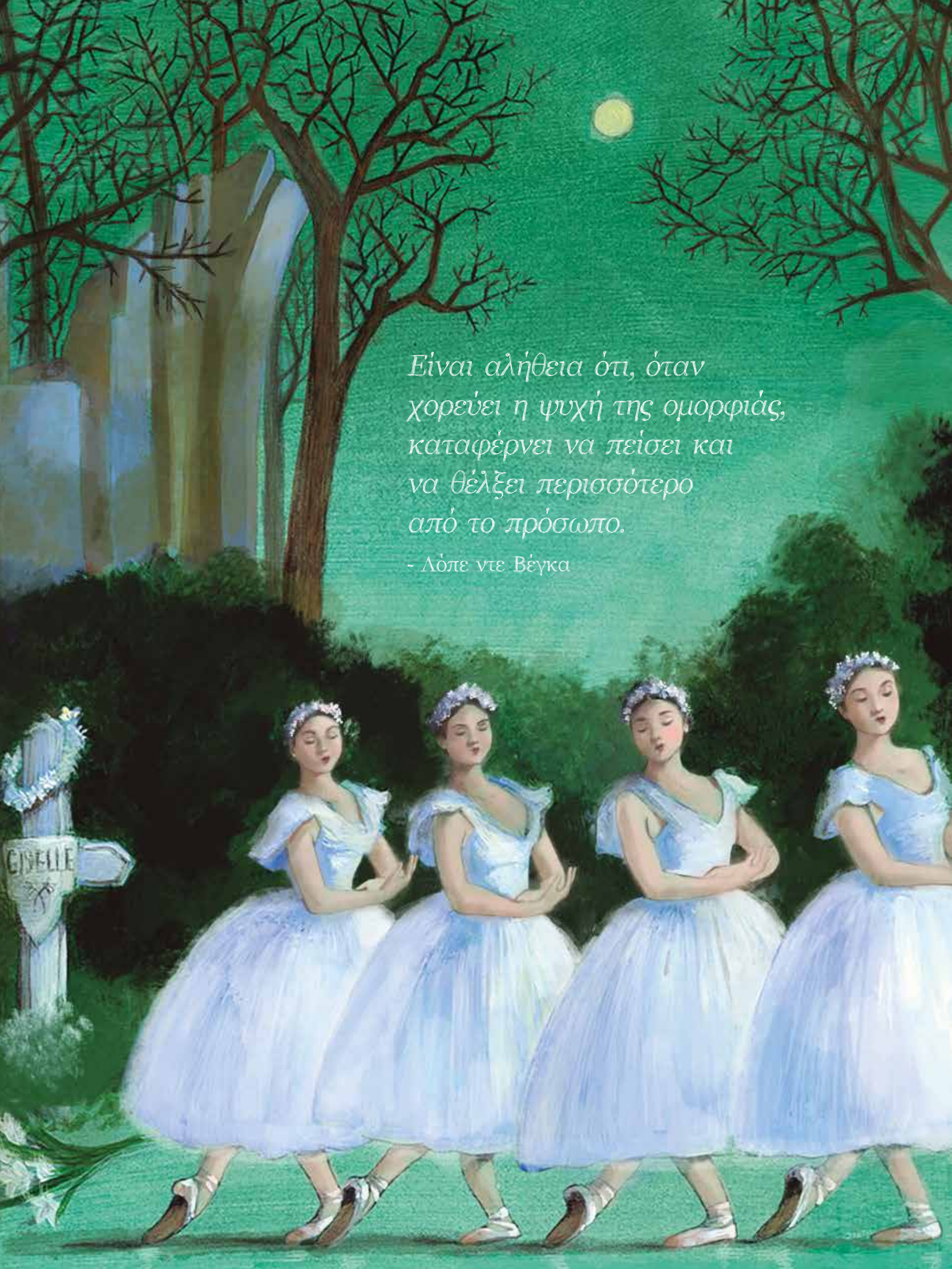
Ζιζέλ

Το κορυφαίο έργο του ρομαντικού μπαλέτου

Πρώτη πράξη: Η Ζιζέλ είναι μια χωριατοπούλα που ζει στις όχθες του Ρήνου και όλο θέλει να χορεύει παρά την αντίθεση της μητέρας της Μπέρτε. Ένας ωραίος νεαρός χωρικός, ο Λουά, την φλερτάρει, ενώ εκείνη δεν γνωρίζει την πραγματική του ταυτότητα: πρόκειται για τον Άλμπρεχτ, τον δούκα της Σιλεσίας. Δύο εμπόδια ορθώνονται ανάμεσα στους ερωτευμένους: η Μπατίλντε, η αρραβωνιαστικιά του δούκα, και ο Ιλαρίων, ο δασοφύλακας, ο οποίος είναι ερωτευμένος με τη Ζιζέλ και, επίσης, υποπτεύεται ότι κάτι δεν πάει καλά με τον Λουά/Άλμπρεχτ. Το δράμα ξεκινά. Στη χαρούμενη γιορτή του τρύγου, ο Ιλαρίων που υποφέρει από τη ζήλια του και από την απόρριψη της Ζιζέλ, ξεσκεπάζει τον Άλμπρεχτ μπροστά στην Μπατίλντε, η οποία επιμένει να πάει μαζί του στο κυνήγι που οργανώνουν οι άρχοντες του δουκάτου. Μπορούμε να φανταστούμε τις δικαιολογίες που... χορεύει ο νεαρός ερωτευμένος: «Το έκανα μόνο για να διασκεδάσω, δεν ήταν τίποτα σπουδαίο». Στη συνέχεια, φεύγει με την αρραβωνιαστικιά του αφήνοντας τη Ζιζέλ απελπισμένη, εξαπατημένη και στα όρια της τρέλας. Ένας τρελός χορός κορυφώνεται με τον θάνατο της Ζιζέλ στην αγκαλιά της μητέρας της μπροστά στα μάτια του εμβρόντητου Άλμπρεχτ.

Δεύτερη πράξη: Η αυλαία σηκώνεται και βρισκόμαστε σε ένα σκοτεινό δάσος. Εκεί, ανάμεσα στα μπλε δέντρα, βλέπουμε τις ουίλι, τα στοιχεία των εξαπατημένων γυναικών που έχουν πεθάνει από έρωτα πριν παντρευτούν και τα οποία υπό τη φοβερή βασίλισσά τους τη Μύρτα ζητούν εκδίκηση. Το πρώτο θύμα είναι φυσικά ο προδότης δασοφύλακας Ιλαρίων. Όμως πλησιάζει κι άλλο υποψήφιο θύμα, ο Άλμπρεχτ, που ψάχνει τον τάφο της αγαπημένης του Ζιζέλ φωνάζοντας και κλαίγοντας από τις τύψεις. Η Ζιζέλ, πνεύμα πια κι αυτή, συγκινείται, εμφανίζεται μπροστά του και προσπαθεί να τον προειδοποιήσει για τον κίνδυνο, αλλά είναι πια αργά. Η βασίλισσα διατάζει τις ουίλι να παρασύρουν τον δούκα σ' έναν θανατηφόρο χορό. Η Ζιζέλ σπεύδει να τον βοηθήσει και με τη δύναμη της αγάπης της καταφέρνει να τον σώσει προσφέροντάς του τη δική της ανάσα για να επιβιώσει ως την αυγή, οπότε οι ουίλι θα φύγουν. Αλλά είναι μάταιο να προσπαθήσει να μείνει μαζί του: η Ζιζέλ είναι δέσμη της κατάρας των γυναικών που έχουν πεθάνει από έρωτα και θα είναι για πάντα ουίλι. Οι δυο ερωτευμένοι κοιτάζονται για τελευταία φορά...

*Είναι αλήθεια ότι, όταν
χορεύει η ψυχή της ομορφιάς,
καταφέρνει να πείσει και
να θέλξει περισσότερο
από το πρόσωπο.*

- Λόπε ντε Βέγκα

Ζιζέλ. Το χαρακτηριστικό του ρομαντικού μπαλέτου είναι ότι συνδυάζει το πραγματικό με το φανταστικό: τα στοιχεία και τα πνεύματα ήταν πολύ δημοφιλή τον 19ο αιώνα και οι ουίλι, τα φαντάσματα του δάσους, ήταν εξαιρετικά όμορφες μέσα στις τούλινες τουτού.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

ΔΟΜΗ:

Δύο πράξεις

ΣΥΝΘΕΤΗΣ:

Αντόλφ Σαρλ Αντάμ

ΛΙΜΠΡΕΤΟ:

Θεόφιλος Γκοτιέ και Ζιλ-Ανρί Βερνού

ΕΡΓΟ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΒΑΣΙΖΕΤΑΙ:

«Από τη Γερμανία»
του Χάινριχ Χάινε

ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΑ:

Ζαν Κοραλί και Ζιλ Περό

ΠΡΩΤΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ:

Οπερά Λε Πελετιέ
(Παρίσι, 1841)

Ο Αντόλφ Αντάμ (1803-1856) ήταν πολυγραφότατος και πολύπλευρος δημιουργός. Είχε συνθέσει 14 μπαλέτα, 40 όπερες, ύμνους, εμβατήρια και χορωδιακά κομμάτια. Το πιο γνωστό έργο του είναι *Ο ύμνος των Χριστουγέννων*.

Ο ρομαντικός ποιητής Χάινριχ Χάινε είχε διηγηθεί τον μύθο των ουίλι, των γυναικών που είχαν πεθάνει πριν παντρευτούν και που παρέσυραν τους απρόσεκτους ταξιδιώτες με τους τρελούς και θανατηφόρους χορούς τους. Αυτό ήταν τέλειο θέμα για ένα ρομαντικό μπαλέτο. Ερωτευμένες κοπέλες που πέθαναν από έρωτα, μυστήριο, δάση και βέβαια χορός.

Η πρώτη Ζιζέλ ήταν η Καρλότα Γκρίσι. Ο Γκοτιέ, που τη θαύμαζε πολύ, αποφάσισε να γράψει το λιμπρέτο γι' αυτήν, όμως σύντομα ντράπηκε: πού ακούστηκε ένας συγγραφέας να γράφει λιμπρέτο για όπερα; Όταν ξεπέρασε αυτές τις σκέψεις, γεννήθηκε αυτό που θεωρείται το αποκορύφωμα της τέχνης του μπαλέτου, το όνειρο κάθε μπαλαρίνας, το αριστούργημα του ρομαντικού κλασικού μπαλέτου: η Ζιζέλ.

Μάργκο Φοντέιν

(Σάρεϊ, 1919 – Παναμάς, 1991)

Η Μάργκαρετ «Πέγκι» Χούκαμ, γνωστή ως Μάργκο Φοντέιν, ήταν αστέρι του βρετανικού Βασιλικού Μπαλέτου.

Έκανε το ντεμπούτο της το 1934 ως νιφάδα στον *Καροθραύστη*. Πέντε χρόνια αργότερα είχε ουσιαστικά ερμηνεύσει όλους τους σημαντικούς ρόλους του μπαλέτου, ακόμα και τον πολύ δύσκολο ρόλο της Οντέτ στη *Λίμνη των κύκνων*.

Ήταν η μούσα του Φρέντρικ Άστον, ο οποίος δημιούργησε πολλά μπαλέτα γι' αυτήν. Η ίδια θεωρούσε μούσα της τη μπαλαρίνα και χορογράφο Νινέτ ντε Βαλουά, «γυναίκα απρόβλεπτη και θαυμάσια, που ξυπνάει μέσα μου ακόμη μεγαλύτερη αγάπη για τον χορό».

Η Μάργκο είχε μακρόχρονη σχέση με τον Βρετανό συνθέτη Κόνσταντ Λαμπέρτ, αλλά δεν παντρεύτηκαν ποτέ. Αντίθετα, παντρεύτηκε τον διπλωμάτη –και μάλλον μεγάλο γυναικά– Ρομπέρτο Άριας και μαζί του έφυγε για τον Παναμά.

Όμως, κόντρα σε όλες τις προβλέψεις και παρά τη μεγάλη διαφορά ηλικίας, η πιο κραταιή και γόνιμη «σχέση» της ήταν αυτή με τον Ρούντολφ Νουρέγεφ. Για πολλά χρόνια ήταν το πιο φημισμένο καλλιτεχνικό ζευγάρι στην ιστορία του μπαλέτου.

Κάποτε στη Βιέννη το αποθεωτικό χειροκρότημα του κοινού τους ανάγκασε να βγουν 89 φορές στη σκηνή μετά το κλείσιμο της αυλαίας.

Ο Καρνοθραύστης

Νεράιδες, μάχες, ποντίκια και ευωδιά γλυκισμάτων

Πρώτη πράξη: Παραμονή Χριστουγέννων στο όμορφο σπίτι της οικογένειας Σταλμπάουμ. Η Κλάρα και ο μικρός αδελφός της ο Φριτς στολίζουν το χριστουγεννιάτικο δέντρο. Το ρολόι με τον κούκο χτυπά οκτώ και στο σπίτι εμφανίζεται ένας παράξενος επισκέπτης: είναι ο Ντροσελμάγιερ, ο νονός της Κλάρας. Η κοπελίτσα και ο αδελφός της τον αγαπούν πολύ γιατί είναι θαυματοποιός, αλλά κυρίως επειδή κατασκευάζει μηχανικά παιχνίδια. Η Κλάρα είναι λίγο στενοχωρημένη γιατί όλοι έχουν πάρει δώρα εκτός από κείνη. Τότε ο Ντροσελμάγιερ εμφανίζει τρεις κούκλες σε φυσικό μέγεθος που αρχίζουν να χορεύουν. Όμως ένα άλλο παιχνίδι τραβά την προσοχή της Κλάρας: ένας απλός καρνοθραύστης σε σχήμα στρατιώτη με στολή. Η Κλάρα είναι ενθουσιασμένη, αλλά ο αδελφός της ζηλεύει πολύ και τον σπάει. Όλοι τρώνε, πίνουν και χορεύουν. Όταν πηγαίνουν για ύπνο, ο Ντροσελμάγιερ επισκευάζει τον καρνοθραύστη. Όταν το ρολόι χτυπά μεσάνυχτα και το σπίτι είναι βυθισμένο στη σιωπή, η Κλάρα ξυπνάει και σκέφτεται τον πληγωμένο καρνοθραύστη. Σηκώνεται και πάει να τον δει. Τι έκπληξη! Το παράθυρο είναι ανοιχτό, στο σαλόνι φυσάει ένας παγωμένος αέρας. Το χριστουγεννιάτικο δέντρο ψηλώνει μαγικά και ο Καρνοθραύστης παίρνει ζωή. Όμως συμβαίνει και κάτι άλλο... Από πολλές τρύπες γύρω γύρω εισβάλλουν στο δωμάτιο ένα, δύο, χίλια ποντίκια που τα οδηγεί ένα φρικτό τέρας: ο τεράστιος βασιλιάς των ποντικών. Υπό τον ήχο μουσικής εμβατηρίου ξεσπά μάχη ανάμεσα στον στρατό των ποντικών υπό τις διαταγές του τρομερού βασιλιά, και στα στρατιωτάκια του Φριτς, που τα οδηγεί ο Καρνοθραύστης, ο οποίος πολεμά γενναία παρόλο που είναι πληγωμένος. Μολυβένια στρατιωτάκια και στρατιωτάκια-μπισκότα... Ακόμη και οι κούκλες της Κλάρας συμμετέχουν στη μάχη· γίνονται νοσοκόμες και φροντίζουν τους τραυματίες. Ο βασιλιάς ετοιμάζεται να σκοτώσει τον Καρνοθραύστη, αλλά η Κλάρα, νικώντας την αηδία που νιώθει, τον τραβάει από την τεράστια

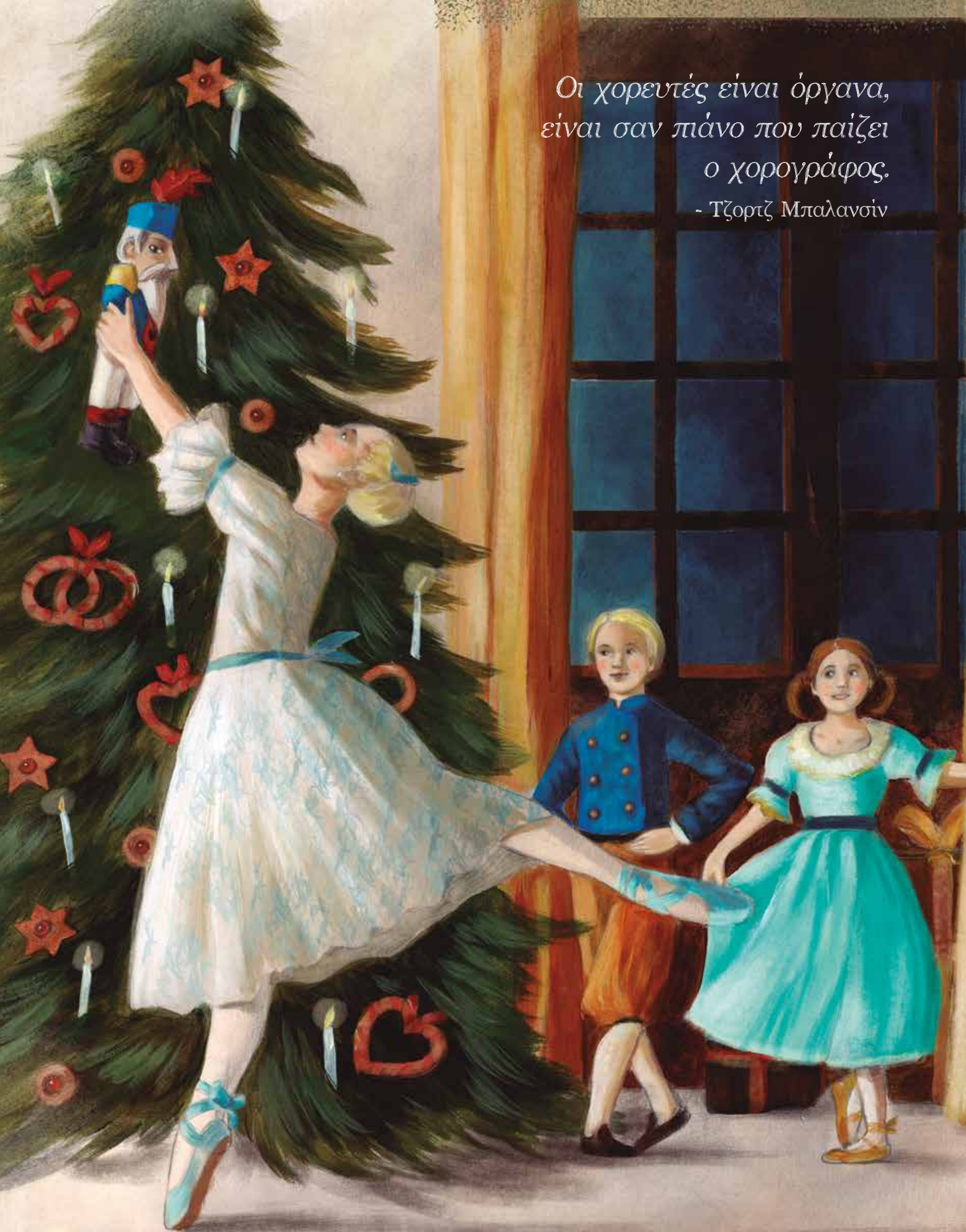
ουρά του και του πετά μια παντόφλα. Ο Καρνοθραύστης αρπάζει την ευκαιρία και του καταφέρει το θανάσιμο πλήγμα.

Με τον βασιλιά των ποντικών νεκρό, η δεύτερη σκηνή δείχνει ένα ελατόδασος. Είναι δυνατόν να έχει μεγαλώσει τόσο το χριστουγεννιάτικο δέντρο και να έγινε ολόκληρο δάσος; Νεράιδες χορεύουν γύρω από την Κλάρα και τον Καρνοθραύστη της που έχει μεταμορφωθεί σε πρίγκιπα, ενώ παντού στροβιλίζονται νιφάδες σε ένα μαγευτικό σκηνικό πλημμυρισμένο από γλυκιά μουσική.

Δεύτερη πράξη: Ποιος όμως είναι τελικά ο Καρνοθραύστης; Στην πραγματικότητα είναι ο ανιψιός του Ντροσελμάγιερ, που οδηγεί την Κλάρα στο θαυμαστό Βασίλειο των Γλυκισμάτων, όπου η Νεράιδα της Ζάχαρης τους υποδέχεται με έναν ισπανικό χορό. Ακολουθούν ο κινεζικός, ο αραβικός και ο ρωσικός χορός: σοκολάτα, τσάι, καφές και καραμέλα. Η Μαμά Τζίντζερ χορεύει με τις πουλσινέλες και τους παλιάτσους της στις όχθες του ποταμού Λεμονάδα και κάτω από το Κάστρο της Αμυγδαλόπαστας. Η Νεράιδα χορεύει το περίφημο *Βαλς των λουλουδιών* και τότε... η Κλάρα ξυπνάει κάτω από το χριστουγεννιάτικο δέντρο, που έχει ξαναπάρει το κανονικό του μέγεθος, με τον καρνοθραύστη στην αγκαλιά της και την ανάμνηση μιας εκπληκτικής περιπέτειας που δεν ξέρει αν την έζησε ή αν την ονειρεύτηκε. Στα χείλη της είναι ζωγραφισμένο το χαμόγελο του έρωτα.

Οι χορευτές είναι όργανα,
είναι σαν πιάνο που παίζει
ο χορογράφος.
- Τζορτζ Μπαλανσίν

Ο Καρνοθραύστης. Το έργο αυτό έγινε αμέσως μεγάλη επιτυχία. Ο Τσαϊκόφσκι συνέθεσε μουσική που, χάρη και στον συνδυασμό χρωμάτων, μαχών, γλυκισμάτων και φανταστικών τόπων, έκανε το μπαλέτο αυτό το αγαπημένο των παιδιών, ιδανικό για την περίοδο των Χριστουγέννων.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

ΔΟΜΗ:

Δύο πράξεις

ΣΥΝΘΕΤΗΣ:

Πιοτρ Ίλιτς Τσαϊκόφσκι

ΛΙΜΠΡΕΤΟ:

Μαριούς Πετιπά και
Ιβάν Βσεβολόσκι

ΕΡΓΟ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΒΑΣΙΖΕΤΑΙ:

«Ο Καρνοθραύστης και
ο βασιλιάς τον ποντικών»
του Ε.Τ.Α. Χόφμαν

ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΑ:

Μαριούς Πετιπά και
Λεβ Ιβάνοφ

ΠΡΩΤΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ:

Θέατρο Μαρίνσκι της
Αγίας Πετρούπολης (1892)

Σήμερα θα λέγαμε ότι το μπαλέτο αυτό «σπάει ταμεία», παρόλο που ως τη δεκαετία του 1960 δεν είχε ανεβεί ποτέ ολόκληρο.

Η μουσική του χαρακτηρίζεται από τον ήχο της τσελέστα, ενός κρουστού μουσικού οργάνου με μικρές μεταλλικές πλάκες που, όταν τις χτυπάνε με μικρά σφυράκια, παράγουν έναν ήχο γλυκό και ονειρικό.

Ο καρνοθραύστη είναι μια ξύλινη κούκλα με στολή στρατιώτη που χρησιμεύει και ως εργαλείο που ανοίγει καρύδια. Στη Γερμανία και την Αυστρία συνηθίζεται να το χαρίζουν ως χριστουγεννιάτικο δώρο στα παιδιά.

Οι πρώτοι ερμηνευτές προκάλεσαν διαφορετικές αντιδράσεις. Η Αντονιέτα ντελ Έρα, η Νεράιδα της Ζάχαρης, αποθεώθηκε από το κοινό, που με το χειροκρότημά του την ανάγκασε να βγει πέντε φορές στη σκηνή αφού είχε κλείσει η αυλαία, αλλά οι κριτικοί την περιέγραψαν ως «χοντρούλα» (από την πολλή ζάχαρη, ίσως;). Η Όλγα Πρεομπραζένσκαγια θεωρήθηκε με τη σειρά της από «θαυμάσια» ως «άνοστη». Αναμφισβήτητα ο Καρνοθραύστης που επαινήθηκε πιο πολύ απ' όλους ήταν αυτός του μεγάλου Μπαρίσνικοφ. Τόσο που ήταν υποψήφιος για τα βραβεία Emmy το 1977.

Το έργο έχει παιχτεί σε ποικίλες διασκευές και στη μεγάλη οθόνη: από τη *Φαντασία* του Ντίσνεϊ (1940) ως τον *Καρνοθραύστη και τα τέσσερα βασίλεια* (2018). Επίσης στην τηλεόραση έχει παρουσιαστεί μια διάσημη εκδοχή του χορογράφου Τζορτζ Μπαλανσίν.

Εκατερίνα Μαξίμοβα

(Μόσχα, 1939–2009)

Χαμόγελο στα χείλη, τεχνική στα πόδια

Γεκατερίνα Σεργκέεβνα Μαξίμοβα, όνομα δυσκολοπρόφερτο. Τόσο που υιοθέτησε το πιο απλό Εκατερίνα Μαξίμοβα. Γιατί όμως συνδέεται με τον *Καρνοθραύστη*; Επειδή έκανε το ντεμπούτο της μ' αυτό το έργο το 1958 στο περίφημο θέατρο Μπολσόι.

Παντρεμένη με τον χορευτή Βλαντίμιρ Βασίλιεφ, η φήμη τους συγκρίνεται μόνο με του ζεύγους Φοντέιν-Νουρέγεφ. Ζευγάρι μαγευτικό τόσο στη ζωή όσο και στη σκηνή, παρόλο που μεταξύ τους ήταν πολύ διαφορετικοί: εκείνη κόρη ενός διάσημου ψυχολόγου, εκείνος γεννημένος σε ταπεινή οικογένεια. Όμως ο χορός σβήνει τις κοινωνικές διαφορές.

Η Εκατερίνα Μαξίμοβα αντιπροσώπευσε για πολύ και

ρό το κλασικό ιδεώδες για το μπαλέτο της εποχής της ΕΣΣΔ, όμως τα χρυσά της χρόνια ήταν οι δεκαετίες του 1970 και του 1980. Την τελευταία φορά που βγήκε στα φώτα της σκηνής, το 1999, ήταν 60 χρονών. Αυτό ήταν το κύκνειο άσμα της· μετά ανήκε πια στην ιστορία του μπαλέτου.

Όταν παρουσιάστηκε στην Ακαδημία της Μόσχας, δεν είχε καμία πρότερη κατάρτιση στο κλασικό μπαλέτο. Όμως επέδειξε συναρπαστικό ταλέντο και ενθουσιασμό και οι εξεταστές αναγνώρισαν μέσα από το ανεπεξέργαστο υλικό της πόδια που υπόσχονταν πολλά και ταλέντο που έλαμπε. Πέρασε οριακά τις εξετάσεις.

Η καριέρα της στο Μπολσόι μόλις ξεκινούσε.

Κοππέλια

Ανάμεσα στην κωμωδία και το μυστήριο

Πρώτη πράξη: Ο νεαρός Φραντς και η αρραβωνιαστικιά του η Σουανίλντα κουβεντιάζουν στην πλατεία μιας μικρής πόλης. Στο μπαλκόνι του χειροτέχνη Κοππέλιους διακρίνεται μια κούκλα σε φυσικό μέγεθος, την οποία ο καλλιτέχνης μόλις έχει φτιάξει. Είναι τόσο όμορφη και φαίνεται τόσο αληθινή που ο Φραντς δεν προσέχει τα χάρδια, τα αστεία και τα πειράγματα που του κάνει η αρραβωνιαστικιά του, αλλά, θεωρώντας την κούκλα πραγματική κοπέλα, μένει να την κοιτάζει με το στόμα ανοιχτό.

Στο μεταξύ καταφτάνουν ο άρχοντας και οι ακόλουθοί του και ανακοινώνουν μια μεγάλη γιορτή για τα εγκαίνια την καινούριας καμπάνας. Με την ευκαιρία της γιορτής ο άρχοντας θα χαρίσει σε όλα τα αρραβωνιασμένα ζευγάρια από ένα πουγκί με χρυσά νομίσματα.

Η Σουανίλντα πλησιάζει τον Φραντς που τη διαβεβαιώνει για την αγάπη του, όχι όμως πολύ πειστικά. Η κοπέλα την οποία κοιτούσε από μακριά κατακτά ήδη την καρδιά του.

Τη νύχτα ο Κοππέλιους βγαίνει από το σπίτι του, αλλά χάνει το κλειδί του. Η Σουανίλντα αρπάζει την ευκαιρία και τρυπώνει με τις φίλες της στο εργαστήριο του τεχνίτη: «Πρέπει να ανακαλύψω ποια είναι αυτή που θέλει να μου πάρει τον Φραντς».

Ο Κοππέλιους αντιλαμβάνεται ότι έχει χάσει τα κλειδιά, οπότε δεν μπορεί παρά να γυρίσει στο σπίτι να τα ψάξει. Στο σπίτι του όμως έχει μαζευτεί πολύς κόσμος, καθώς και ο Φραντς, τρελός από έρωτα για την Κοπέλια, προσπαθεί να σκαρφαλώσει στο μπαλκόνι.

Δεύτερη πράξη: Η Σουανίλντα βρίσκει την Κοπέλια ανάμεσα στα παιχνίδια: δεν μιλά ούτε κινείται. Σύντομα η Σουανίλντα αντιλαμβάνεται ότι ο Φραντς ερωτεύτηκε μια κούκλα. Μαζί με τις φίλες της

διασκεδάζουν παίζοντας με τις μηχανικές κούκλες που είναι ντυμένες Κινέζοι, Ιταλοί και Σκοτσέζοι. Ο Κοππέλιους εισβάλλει στη σκηνή και τις τσακώνει: οι κοπέλες του ξεφεύγουν, όμως η Σουανίλντα κρύβεται στο κρεβάτι της Κοπέλιας.

Ακούγεται ένας θόρυβος και από την μπαλκονόπορτα μπαίνει ο Φραντς, που μένει έκθαμβος βλέποντας τόσες κούκλες. Ο Κοππέλιους, με μια κακόβουλη γκριμάτσα, τον ρωτά: «Ήρθες για την Κοπέλια; Πολύ καλά, αλλά πρώτα θα πεις αυτό!». Τον βουτάει και του δίνει να πει ένα ποτό που τον αποκοιμίζει στη στιγμή. Ο Κοππέλιους θέλει να κλέψει την ψυχή του για να τη μεταφέρει στην Κοπέλια. Έτσι θα δώσει ζωή στην κούκλα. Η Σουανίλντα, που τα έχει ακούσει όλα, συνεχίζει το παιχνίδι του και, φορώντας τα ρούχα της Κοπέλια, αρχίζει να κινείται και να χορεύει. Αλλά ο Φραντς ξυπνά και ο τρελός εφευρέτης καταλαβαίνει την απάτη. Η Σουανίλντα αρπάζει από το χέρι τον Φραντς, που είναι σαστισμένος, και μαζί φεύγουν από το εργαστήριο.

Τρίτη πράξη: Η μέρα της γιορτής. Στην πλατεία ο δούκας δίνει τα δώρα στους αρραβωνιασμένους. Ο Κοππέλιους τον πλησιάζει για να παραπονεθεί ότι κατά τη διάρκεια της νύχτας κάποιοι κατέστρεψαν το εργαστήριό του και τις κούκλες. Κανείς δεν του δίνει σημασία και στο τέλος όλοι χορεύουν έναν χορό που συμβολίζει τις ώρες της ημέρας και κορυφώνεται με τους γάμους της Σουανίλντα και του Φραντς.

*Το να είσαι ένα με τη ζωή σημαίνει να είσαι
ένα με το τώρα. Τότε καταλαβαίνουμε ότι
δεν ζούμε εμείς τη ζωή, αλλά η ζωή ζει από μας.
Η ζωή είναι η μπαλαρίνα κι εμείς ο χορός.*

- Έκχαρτ Τόλε

Κοπέλια. Παρόλο που το έργο αντλεί έμπνευση από ένα μακάβριο παραμύθι, ο τόνος του είναι ελαφρύς, έως και κωμικός – αν και πρέπει να παραδεχτούμε ότι οι κούκλες είναι λίγο τρομακτικές. Οι χορεύτριες είναι –εννοείται– κούκλες: μαριονέτες που φορούν φούστες τουτού.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ

ΔΟΜΗ:

Τρεις πράξεις

ΣΥΝΘΕΤΗΣ:

Λεό Ντελίμπ

ΛΙΜΠΡΕΤΟ:

Αρτούρ Σεν-Λεόν και
Σαρλ Νουιτέ

ΕΡΓΟ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ ΒΑΣΙΖΕΤΑΙ:

«Άνδρας από άμμο»
του Ε.Τ.Α. Χόφμαν

ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΑ:

Αρτούρ Σεν-Λεόν

ΠΡΩΤΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ:

Θέατρο Όπερα του Παρισιού
(1870)

Το παραμύθι που ενέπνευσε το έργο έχει κάτι το μακάβριο. Πρόκειται για τον «Άνδρα από άμμο» του Ε.Τ.Α. Χόφμαν που παίζει με τους παιδικούς φόβους. Ποιο παιδί δεν φοβάται τον μπαμπούλα;

Τα μηχανικά παιχνίδια, σαν να λέμε τα ρομπότ του 18ου και του 19ου αιώνα, συνέπαιρναν τον κόσμο. Τόσο οι μεγάλοι όσο και τα παιδιά ονειρεύονταν να αποκτήσουν ένα.

Ο δόκτωρ Κοπέλιους είναι ο χαρακτηριστικός δημιουργός που θέλει να δώσει ζωή στα δημιουργήματά του: Το Γκόλεμ της εβραϊκής παράδοσης, ο Φρανκενστάιν της Μέρι Σέλεϊ, οι γκροτέσκ κούκλες από το κουκλοθέατρο του Λόρα, για να αναφέρουμε μερικά.

Η πρώτη μπαλαρίνα που ενσάρκωσε την Κοπέλια ήταν η Τζουζεπίνα Μποτζάκι, η οποία πέθανε από χολέρα στα 17 της κατά την επιδημία του Παρισιού.

Μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο τον ρόλο του Φραντς τον ερμήνευαν πάντα γυναίκες ντυμένες με ανδρικά ρούχα.

Το τραγούδι *Kopperia no Hitsugi* του ιαπωνικού ντούο Αλί Πρότζεκτ παρουσιάζει την Κοπέλια και τη Σουανίλντα ως δολοφόνους.

Μιχαήλ Ζαβιάλοφ (Τσελιαμπίνσκ)

και Ιρίνα Σάπτσιτς (Γκόρκι ή Ζαβιάλοβα, όπως ονομαζόταν μετά τον γάμο της): ζευγάρι στη σκηνή και στη ζωή

Καθαρό ασήμι

Η Ιρίνα, η οποία πάντοτε αισθανόταν αόρατη μέσα στην τάξη, έγινε μπαλαρίνα για να ικανοποιήσει την επιθυμία των γονιών της. Ανακάλυψε την κλίση της χάρη στη Ρωσίδα χοροδιδασκάλισσα Ντουντίνσκαγια. Μπήκε στην εταιρεία του Μπαλέτου Κίροφ στην Αγία Πετρούπολη και ενσάρκωσε μια θαυμάσια Σουανίλντα δίπλα στον Μιχαήλ στον ρόλο του Φραντς, σε χορογραφία του Όλεγκ Βινόγκραντοφ. Μετά από πολλές παραστάσεις, εγκατέλειψαν τη Ρωσία για να χορέψουν σε διάφορες ευρωπαϊκές εταιρείες μπαλέτου.

Αγαπημένος της συμπρωταγωνιστής; Ο σύζυγός της Μιχαήλ Ζαβιάλοφ: «Οι πρόβες είναι διαρκής μάχη. Αλλά στον χορό γνωρίζουμε τέλεια ο ένας τον άλλο,

κατανοούμε ο ένας τον άλλο. Γνωρίζουμε τι ζητάμε ο ένας από τον άλλο».

Ο Μιχαήλ ξεκίνησε ως πρώτος χορευτής στο Πεορ για να περάσει σύντομα στο Θέατρο Μάλι και αργότερα στο Κίροφ με την Ιρίνα. Έπειτα στη Γερμανία, στο Βέλγιο κ.α. Το ρεπερτόριό του είναι ευρύ: *Απόλλων*, *Σταχτοπούτα*, *Δον Κιχώτης*, *Ρωμαίος και Ιουλιέτα* και πολλά άλλα. Είναι επίσης χοροδιδάσκαλος.

Η Ιρίνα έχει ερμηνεύσει τη Ζιζέλ, την Οντέτ, την Αουρόρα... Και όταν τη ρωτούν αν θεωρεί αυτούς τους ρόλους παρωχημένους, απαντά ότι τότε θα έπρεπε να είναι παρωχημένοι και ο Ρούμπενς ή ο Ρέμπραντ. Οι κλασικοί είναι κλασικοί για πάντα.

Η Συλφίδα

Το λευκό μπαλέτο

Πρώτη πράξη: Ανοίγει η αυλαία. Είναι νύχτα και εμφανίζεται ο νεαρός Τζέιμς, ένας Σκοτσέζος αγρότης, που κοιμάται στην πολυθρόνα του. Γύρω του χορεύει λευκή και αιθέρια η Συλφίδα. Όταν τον φιλά, εκείνος ξυπνάει και προσπαθεί να την αγκαλιάσει, όμως εκείνη του ξεφεύγει πετώντας μέσα από την καμινάδα.

Σε λίγο έρχεται η Έφι, η με σάρκα και οστά αρραβωνιαστικιά του, συνοδευόμενη από άλλους χωρικούς και τη μητέρα της. Ετοιμάζουν τον γάμο της Έφι και του Τζέιμς.

Όπως είναι αναμενόμενο, από μια ιστορία με πνεύματα και νεράιδες δεν θα μπορούσε να λείπει η μάγισσα, η Μάγδα, που έρχεται για να πει στις κοπέλες τη μοίρα τους.

«Θα παντρευτείς, Έφι, αλλά με τον Γκερν, όχι με τον Τζέιμς». Η Έφι δεν της δίνει σημασία· γνωρίζει ότι ο Γκερν είναι κρυφά ερωτευμένος μαζί της, όμως εκείνη έχει μάτια μόνο για τον Τζέιμς. Μα ο Τζέιμς δεν σκέφτεται παρά μόνο το υπέροχο πνεύμα που τον επισκέφτηκε. Διώχνει από το σπίτι του τη μάγισσα, η οποία τον καταριέται.

Όταν μένει μόνος, βλέπει μια απαλή κίνηση από λευκό τούλι και εμφανίζεται πάλι η Συλφίδα.

«Έλα μαζί μου στο δάσος... Έλα μαζί μου», του επαναλαμβάνει. Ο Τζέιμς αρνείται, έτσι κι αλλιώς όπου να 'ναι θα έρθουν οι καλεσμένοι. Ήδη έφτασαν. Η Συλφίδα, την οποία βλέπει μόνο ο Τζέιμς, μένει κοντά του και τον μαγεύει με έρωτα. Όλα καταρρέουν και ο Τζέιμς εγκαταλείπει την Έφι και ακολουθεί τη Συλφίδα στο δάσος.

Δεύτερη πράξη: Ανοίγει πάλι η αυλαία και βλέπουμε μια συγκέντρωση μαγισσών, όπου η Μάγδα

ανακατεύει κάτι στο τσουκάλι της. Ίσως ετοιμάζεται να πάρει εκδίκηση για την αποπομπή της από το σπίτι του Τζέιμς.

Στο μεταξύ, ο Τζέιμς και η Συλφίδα χορεύουν ανέμελοι με τις άλλες συλφίδες στο φως του φεγγαριού. Όταν ο Τζέιμς πλησιάζει τη Συλφίδα για να την αγκαλιάσει, εκείνη τον προειδοποιεί: «Αν με αγγίξεις, θα πεθάνω».

Τότε εμφανίζεται η μάγισσα Μάγδα. Πλησιάζει τον Τζέιμς μια στιγμή που εκείνος είναι μόνος του και του χαρίζει ένα πέπλο. «Αν το ρίξεις στους ώμους της Συλφίδας, θα χάσει τα φτερά της και θα μείνει δική σου». Ο Τζέιμς δεν ξέρει ότι το πέπλο είναι δηλητηριασμένο και με το που το ρίχνει στους ώμους της Συλφίδας, εκείνη χάνει τα φτερά της και πεθαίνει.

Η κακούργα Μάγδα κοροϊδεύει τον δύστυχο ερωτευμένο νέο που κοιτάζει τις συλφίδες να παίρνουν μαζί τους στον ουρανό το νεκρό σώμα της αγαπημένης του. Πέφτει στο έδαφος και πεθαίνει κι αυτός μη αντέχοντας τον πόνο.

Η Έφι θα παντρευτεί τον Γκερν. Η προφητεία της μάγισσας εκπληρώθηκε.